

ARCHITECTUUR VAN DE STRAAT

Ineke Schwartz

ARCHITECTEN ZIJN DE DICTATUUR VAN HET MODERNE ZAT. RETRO IS IN, ONTWERPERS SCHAMEN ZICH ER NIET MEER VOOR DAT ZE LUISTEREN NAAR DE WENSEN VAN DE KLANT

Architectuur en mode hebben veel met elkaar gemeen. Natuurlijk niet in alle opzichten. Elk jaar twee compleet nieuwe collecties presenteren zit er bij architecten echt niet in. Daarvoor is het een te trage discipline. Tussen plan, uitvoering en oplevering van een gebouw verstrikt doorgaans veel tijd. Toch is de hiërarchische driedeling van de mode in haute couture, prêt-à-porter en straatcultuur ook in de bouwkunst steeds meer van toepassing. Net als bij mode worden de bijzonderste gebouwen door topontwerpers speciaal op maat gemaakt. En net als bij mode hangt daar een hele hoop mythevorming en mediagedruis omheen.

Daarnaast is er een brede groep van goede kwaliteit, leg maar de hogere middenklasse, die de originele ideeën van de 'meesters' naar een bredere groep consumenten vertaalt. In Nederland gebeurt dat bijvoorbeeld in de Vinex-wijken, waar veel huizen het ontwerp zijn van een gerenommeerd architectenbureau.

Vinex-wijken zijn dan ook staalkaarten van de laatste designertrends. Net als in de betere kledingwinkel, waar de mode netjes op merk gesorteerd is, staan de woningen per architect keurig rij aan rij. En vogue zijn nu 'exclusieve soorten baksteen, en het gebruik van ongewone materialen als gegoten kunststof in een

knalkleur of aluminium. Ook duurzame materialen en technieken doen het goed, mede omdat de bouwer daar subsidie voor ontvangt. Onbewerkt hout, dat op denduur zilvergrijs wordt, is al een paar jaar onverminderd populair.

De hang naar bijzondere vormen en materialen heeft een duidelijke reden. Omdat bij veel nieuwbouwprojecten de plattegrond van de woningen min of meer vaststaat, valt er weinig meer aan te ontwerpen dan de buitenkant. Dat reduceert de architect tot een stylist.

Daarnaast zijn drijvende huizen in opkomst, het lijvige woongebouw rukt weer op, evenals het huis-met-keuzemo-gelijkheden-voor-de-koper. Oe 'kattenrug'-woningen in Almere van architect Laura Weeber, die aan de voor- en achterzijde naar wens kunnen worden uitgebreid (zie pagina 32), zijn daar een aardig voor-beeld van.

En dan is er nog categorie drie, 'de mode van de straat'. Veel daarvan is goedkope confectie of een aftreksel van een bekend voorbeeld. Maar er zitten ook pareltjes van creativiteit en vindingrijkheid tussen, die op hun beurt weer een bron van inspiratie vormen voor ontwerpers. Maar is een eigen kledingcreatie zo

in elkaar geflanst, bij gebouwen ga at vrijwel niemand zomaar zelf aan de slag, in elk geval niet in ons land. Vrijwel altijd komt er een architect of projectontwikkelaar aan te pas. Zelf bouwen betekent dan ook meestal niet zelf dóen, maar zelf opdrachtgever zijn, of een combinatie van beide. Een interessant experiment op dat

gebied is het gefaciliteerde zelfbouwproject 'Woonbootwoningen' in Almere, waarbij de koper zelf zijn droomhuis kon bouwen op een drijvende betonnen bak.

Particulier opdrachtgeverschap is de laatste jaren weer sterk in opkomst in Nederland. De resultaten zijn vaak voorspelbaar, maar soms ook leer mooi. Zoals de Schieschuur tussen Delft en Rotterdam, waar behalve de prachtlokatie aan het water op het eerste gezicht niets bijzonders aan is te zien; het lijkt gewoon een saaie pretab betonnen doos. Binnen is hij echter met een aantal slimme ingrepen omgetoverd tot een wonder van licht en ruimte.

KLANT 15 KONING

Een andere ontwikkeling met betrekking tot 'de straat' is dat architecten steeds meer luisteren en kijken naar de consument. Een aantal jaren geleden was dat nog not done; toen gold dat 'het volk' niet wist wat goed en mooi was. Sterker nog, het was juist goed als mensen het niet mooi vonden. Nu roept zelfs Erick van Egeraat, wiens bureau EEA volgens de pikorde toch tot de beste re architectenbureaus behoort, in NRC Handelsblad dat hij er trots op is dat mensen het mooi vinden wat hij bouwt. En hij is niet de enige. Het bekende Rotterdamse bureau MVRDV wordt volop geprezen door consumenten en de vakwereld. Met de archetypische Monopoly-huisjes in speelgoedkleuren die MVRDV ontwierp voor de Vinex-wijk Ypenburg, wonnen ze de prijs voor de beste jonge Nederlandse architect. Ze werden grif verkocht, ondanks hun gepeperde prijs van een half miljoen euro. Ook het Silodam-gebouw van MVRDV aan het IJ in Amsterdam is in alle opzichten een instantsucces. Bewoners vchten om een appartement in deze kolos, die wereldwijd wordt geroemd vanwege de combinatie van een maximale diversiteit aan woningen in een groot woongebouw.

Dat naar de smaak van 'het volk' tegenwoordig wel wordt geluisterd, komt misschien nog het duidelijkst naar voren in de huidige retrotrend. Ook daar werd een paar jaar geleden nog schamper over gedaan. Het woongebied Brandevoort bij Helmond, dat volledig naar voorbeeld van historische Brabantse architectuur werd opgetrokken, heette 'nostalgisch'. Dat was niet positief bedoeld. Bij gebrek aan potentie om een goed hedendaags ontwerp te maken, zo oordeelden vakgenoten, werd hier teruggegrepen op voorbeelden uit het verleden. Een zwaktebod voor een hedendaags architect.

Maar dat standpunt is niet langer val te houden. Brandevoort bleek een publiekstopper, waarvan de formule onmiddellijk door andere gemeentes en projectontwikkelaars werd opgepakt. Grachtenpanden, een Palladiaanse villa, soms zijn hele straten min of meer gekopieerd van historische voorbeelden. Bij Almere is zelfs een kasteel in aanbouw dat geïnspireerd is op een oorspronkelijk Belgisch slot.

Wat woningen betreft, zijn de vrijstaande typen uit de jaren dertig het populairst. Maar ook variaties op jarendertigstijlen doen het goed, zoals de woongebouwen in een nieuw soort art-decostijl in het centrum van Den Haag. Zoals de Muzen toren van de Luxemburgse architect Rob Krier, of het wooncomplex annex parkeer-garage Castalia, ontworpen door de Nederlandse architect Sjoerd Soeters.

FANTASIE-RETRO

De boodschap is duidelijk; niet langer is het hedendaagse ontwerp de norm. Steeds meer architecten wagen zich aan historiseren en fantasie-retro. Als het niet lukt om iets te ontwerpen dat even goed of beter is dan gebouwen en wijken van vroeger – zo zie je hen denken – waarom dan almaar opnieuw het wie I uitvinden?

Nu is zeker niet alle nieuwbouw nostalgisch, maar wel meer dan voorheen, en eigentijdse ontwerpen hebben vaker dan ooit traditionele kenmerken als een puntdak. Het land van de hedendaagse architectuur is de dictatuur van het moderne blijkbaar meer dan zat. De tabula rasa-gedachte 'alles slopen en opnieuw beginnen', is niet langer de norm. Uit alles blijkt behoefte aan historie en behoud. Voor de aanleg van nieuwbouwwijken worden waar mogelijk bestaande gebouwen wegen, slootjes en zelfs hekken gehandhaafd. In het meganieuwbouwproject Leidsche Rijn bij Utrecht staan oude herenhuizen en boerderijen tussen de rijtjes nieuwbouw. In de Amsterdamse havengebieden, die in rap tempo transformeren tot woonwijken, wordt elk pakhuis en elke woonboot gekoesterd. Als het kan, worden bestaande panden gerenoveerd of wordt er van alles aan gedaan om die bewoonbaar te maken.

Wonen in verbouwde schuren, voormalige garages en opgeknapte gashouders, het behoort allemaal tot de mogelijkheden dankzij deze nieuwe historietrend. Een buitenkans voor wie 'iets anders' wil. Monumenten hoeven het niet te zijn, als het maar oud is en herinneringen oproept. Zelfs alleen een façade is al goed. Kerken worden omgebouwd tot supermarkt en in het eerdergenoemde retroproject in het centrum van Den Haag fungeert een historisch fin-de-siècle-pand nu als entree voor een parkeergarage. Bouwkunst wordt zo steeds meer decoratie, styling en gevelarchitectuur - inderdaad, net zoals de meeste mode.

Op zich is het allemaal fantastisch; Nederland wordt geprezen om zijn bijzondere architectuur. Ook jonge architecten krijgen hier kansen, in tegenstelling tot in het buitenland. Designer-woonwijken zoals in Nederland kamen nergens anders ter wereld voor. Op foto's ziet het er fantastisch uit, en het is ook heel bijzonder. Maar een beetje minder mode kan ook wel. Want tegelijkertijd is er de vrees dat, wanneer het steeds meer gaat om de buitenkant, er uiteindelijk weinig overblijft aan echte bouwkunst.